

Corte Costituzionale (Grondwettelijk Hof van Italië), 24/2003, 13 januari 2004

Berlusconi verliest (een deel van) zijn immunititeit... om zijn recht van verdediging te vrijwaren

Eva Brems

Artikel 96 van de Italiaanse Grondwet voorziet een beperkte immunititeit van ministers, zelfs na de ambtstermijn, voor daden die zij begaan in het kader van hun ambt. Mits toestemming van de Kamer of Senaat kunnen zij hier toch voor terechtstaan. Recent breidde het Italiaanse Parlement de immunititeit van onder meer de Eerste Minister ook uit tot daden die begaan zijn voor de aanvang van de ambtstermijn. Een Wet van 20 juni 2003 bepaalde dat vanaf haar inwerkingtreding de strafprocedures die aan de gang waren tegen de President van de Republiek, de voorzitter van de Senaat, de voorzitter van de Kamer, de voorzitter van de Ministerraad (de Eerste Minister) en de voorzitter van het Grondwettelijk Hof geschorst werden tot na afloop van het mandaat van de betrokkene. De nieuwe schorsingsregel vond in de praktijk enkel toepassing op premier Silvio Berlusconi, aangezien tegen de andere genoemde mandatarissen geen procedures aanhangig waren/zijn.

De rechtbank van Milaan, waar een strafprocedure aanhangig was tegen Berlusconi, wegens corruptie, schorste de procedure, maar stelde aan het Grondwettelijk Hof een prejudiciële vraag om de grondwettelijkheid van de wet te toetsen. Inmiddels liep het proces tegen de medebeklaagden verder. In november 2003 sprak de rechtbank één van de bedrijven van Berlusconi vrij van de beschuldiging van het omkopen van rechters in de context van de aankoop van een staatsbedrijf. Eén van Berlusconi's juridische medewerkers werd echter wel schuldig bevonden aan dit misdrijf en tot een gevangenisstraf veroordeeld.

Het Grondwettelijk Hof oordeelde dat de betwiste bepaling ongrondwettelijk was, zodat het proces tegen Berlusconi kan worden verdergezet. Het Hof merkte op dat deze schorsingsregel van een andere aard is dan de andere schorsingsregels die voorzien zijn in het Italiaanse procesrecht, aangezien deze allemaal te maken hebben met situaties die intern zijn aan het proces, en het regelmatig verloop ervan nastreven. Het gaat dan bv. om schorsing om een prejudiciële vraag te stellen of om een rechter te wraken. Wanneer de wetgever een schorsingsbepaling invoegt om proces-externe redenen, moet de doelstelling daarvan duidelijk gesteld worden. Het Hof identificeerde deze als het verzekeren van de serene uitoefening van de functies die inherent zijn aan de hoogste staatsambten.

Vervolgens benadrukte het Hof een aantal kenmerken van de betwiste schorsingsregel. Ten eerste ging het om een algeme regel, omdat die op alle misdrijven van toepassing was, ongeacht wanneer ze begaan werden en of ze al dan

niet verband hielden met het ambt. Ten tweede was het een automatische regel, die zonder enige filter toepassing vond van zodra de hoedanigheid van beklagde samenviel met die van één van de vijf hoogste staatsambten. Hierbij werd geen rekening gehouden met de aard van de beschuldiging, noch met de procesfase, en was er geen enkele mogelijkheid om de bijzonderheden van het concrete geval in rekening te brengen. Tenslotte betrof het een schorsing van onbepaalde duur. Men weet immers niet hoe lang de betrokkene het ambt in kwestie (en vervolgens mogelijk één van de andere ambten) zal bekleden.

Het Hof onderzocht dan of de schorsingsregel verenigbaar was met artikel 3 van de Italiaanse Grondwet, dat de gelijkheid van alle burgers voor de wet beschermt. Het stelde in dit verband dat met name de gelijke behandeling met betrekking tot het gerecht een basisbeginsel van de rechtsstaat is. Het Hof argumenteerde vervolgens niet dat de dragers van de hoogste staatsambten ten onrechte bevoordeeld werden in vergelijking met andere burgers, maar wel het tegenovergestelde: de automatische schorsing beknot volgens het Hof het recht van verdediging van de beklagde (artikel 24 It. GW), die voor het alternatief gesteld wordt om ofwel zijn ambt te blijven uitoefenen onder het gewicht van een beschuldiging die ernstige en bijzonder ontorende misdrijven zou kunnen betreffen, ofwel het proces verderzetten teneinde een gunstig oordeel te bekomen, waarbij hij dan wel moet verzaken aan zijn grondwettelijk gewaarborgd recht om een openbaar ambt uit te oefenen (artikel 51 It. GW). Het Hof lijkt dus van oordeel te zijn dat de serene uitoefening van de hoogste staatsambten in vele gevallen juist in het gedrang komt door deze immunititeit, eerder dan erdoor gevrijwaard te worden.

Het Hof zag nog een tweede schending van de gelijkheidsregel van artikel 3 van de Grondwet, doordat ten aanzien van een fundamenteel principe van de rechtsbedeling een onderscheid werd gemaakt tussen enerzijds de voorzitter en anderzijds de gewone leden van de ministerraad, de wetgevende kamers en het Grondwettelijk Hof. Aangezien geen rekening werd gehouden met de bepaling van Italiaans recht volgens de welke alle leden van het Grondwettelijk Hof dezelfde immunititeit genieten als parlementsleden, is de schorsingsregel bovendien aangetaast door 'intrinseca irragionevolezza': intrinsieke onredelijkheid.

Het Hof besloot dan ook dat er sprake was van schending van de artikels 3 (gelijkheid) en 24 (recht van verdediging) van de Italiaanse Grondwet.